

Mag. Lucija Rakovec,
Zavod RS za šolstvo

Kaj nam sporočajo rezultati razvojne naloge uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole

IZVLEČEK: V članku predstavljamo ključne ugotovitve štiriletne spremljave uvajanja tujega jezika v 2. in 3. razredu (v šolskih letih od 2014/15 do 2017/18) kot obveznega prvega tujega jezika, ki smo jih pridobili na osnovi opazovanj pouka, anketiranja in testiranja učencev v 276 vključenih slovenskih osnovnih šolah. Ugotovitve naslanjamo na izsledke s področja organizacije in umeščenosti ur tujega jezika v urnik. Predstavljamo tudi, kakšna je didaktična izvedba pouka tujega jezika, ter kritično spregovorimo o načrtnem razvijanju vseh štirih sporazumevalnih zmožnosti. V članku med drugim izpostavljamo tudi ugotovitve o napredku in motivaciji učencev za pridobivanje tujega jezika. Ob koncu članka spregovorimo še o podpori posebnim skupinam učencev, ki lahko v zadostni meri napredujejo le ob upoštevanju ustrezne individualizacije in diferenciacije pri pouku tujega jezika.

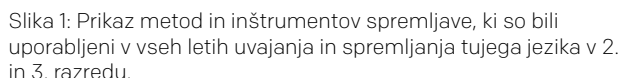
Ključne besede: zgodnje učenje tujih jezikov, motivacija in stališča, interakcija v tujem jeziku, podprtost specifičnih skupin učencev, didaktična izvedba

The Results of the Development Task of Implementing and Monitoring a Foreign Language in the 2nd and 3rd Grade of Primary School

Abstract: The article introduces the key findings of a four-year monitoring of the implementation of a foreign language in the 2nd and 3rd grade (academic years 2014/15-2017/18) as the mandatory first foreign language, which were obtained based on observation in class, survey and knowledge assessment, and included students from 276 Slovenian primary schools. The findings apply to the results from the area of organisation and placement of school hours in the curriculum. Didactic implementation of the foreign language class is also presented, along with a critical view of the planned development of all four communication skills. The article highlights, among other, the findings about the students' progress and motivation in learning a foreign language. The conclusion addresses the need for support provided to special groups of students who are able to adequately learn only with proper individualisation and differentiation in the foreign language class.

Keywords: early education of foreign languages, motivation and views, interaction in a foreign language, support for specific groups of students, didactic implementation

Na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo smo v šolskem letu 2014/15 na osnovi Načrta uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole in Učnega načrta za tuji jezik v 2. in 3. razredu osnovne šole začeli s postopnim uvajanjem tujega jezika v 2. razredu na 61 izbranih šolah tako imenovanega prvega kroga. Naslednje šolsko leto, to je 2015/16, smo v istih šolah nadaljevali s spremljavo pouka tujega jezika v 3. razredu, priključili pa smo še novih 90 šol, ki so začele z uvajanjem tujega jezika v 2. razredu. V tretjem in četrtem letu spremljave, to je v šolskih letih 2016/17 in 2017/18, smo uvajanje tujega jezika v 2. in 3. razredu nadaljevali s spremljanjem na izbranih 215 osnovnih šolah tako imenovanega tretjega kroga.

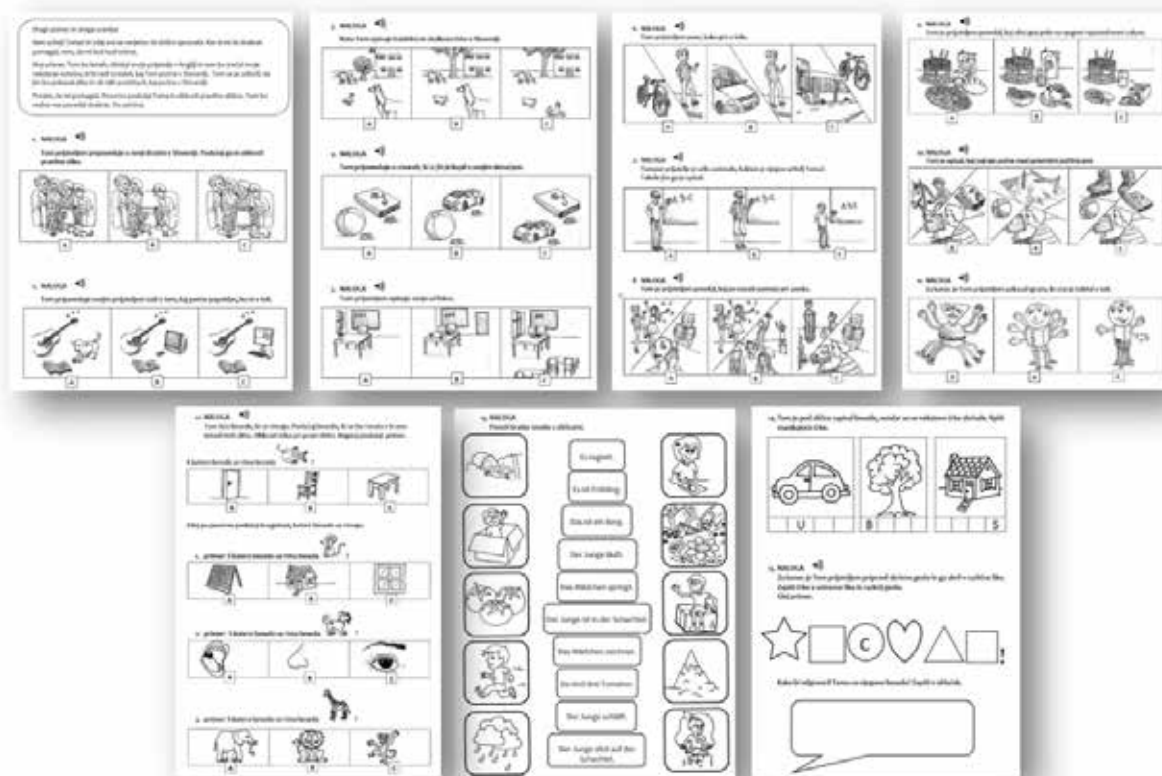
Namen spremljave je bil ugotoviti:

- raznolikost izvedbenih vidikov (umeščenost v urnik idr.) ter izvedbenih posebnosti (didaktičnih modelov) poučevanja tujega jezika,
- kako poteka vrednotenje doseganja standardov znanja in spremljanje napredka učencev na vseh področjih jezikovnih zmožnosti,
- kakšna je motivacija in odnos učencev za učenje tujega jezika ter kakšna stališča do učenja tujih jezikov gojijo njihovi starši,
- ugotoviti, kako so podprte specifične skupine učencev – učenci z učnimi težavami, učenci z določenimi primanjkljaji, učenci, katerih ciljni jezik je njihov materni jezik itd.

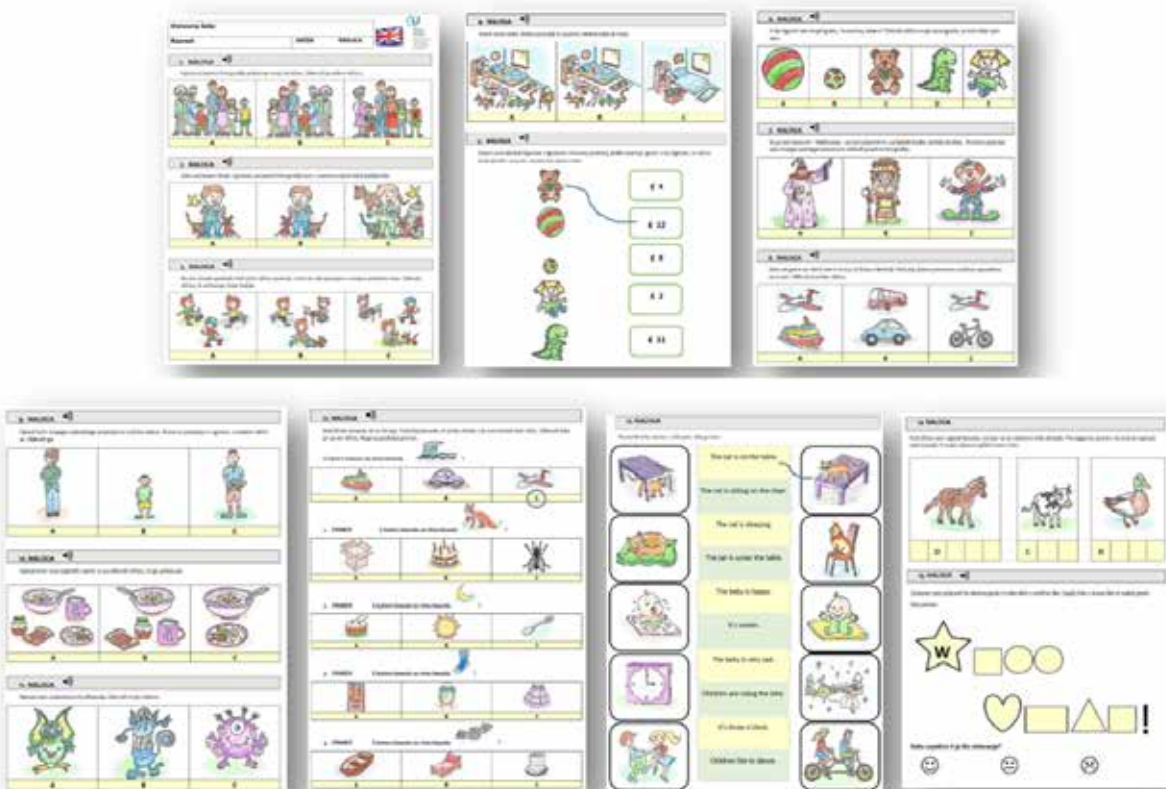
Za namen spremljave so bili pripravljene različni inštrumentariji:

- anketni vprašalniki za ravnatelje, učitelje, starše in učence,
- protokol z opazovalnim listom za spremljavo pouka,
- test (testna pola in zvočni posnetek v obeh jezikovnih različicah; angleščini in nemščini) za učence ob koncu 2. razreda, ki je bil uporabljen v 1. in 3. letu spremljave,
- testa (testna pola in zvočni posnetek v obeh jezikovnih različicah; angleščini in nemščini) za učence ob koncu 3. razreda, ki sta bila uporabljena v 2. in v 4. letu spremljave.

Slika 3: Naloge za preverjanje znanja ob koncu 3. razreda v 1. krogu (š. l. 2015/16).

Slika 4: Naloge za preverjanje znanja ob koncu 3. razreda v 3. krogu (š. l. 2017/18).

Rezultati spremljave

Ustreznost kadra

Spremljava je na začetku pokazala dokaj slabo kadrovsko pokritost z ustreznim profilom učitelja tujega jezika za 1. VIO. Le-ta se je v štirih letih spremljave precej izboljšala, predvsem na račun vzhodnega dela Slovenije, kjer se je povečal delež učiteljev tujega jezika z dodatnim usposabljanjem na področju zgodnjega poučevanja tujih jezikov. Žal zahodni del Slovenije še vedno beleži primanjkljaj ustreznega kadra, kar gre predvsem pripisati nerazpoložljivosti potrebnih programov dokvalifikacij za učitelje tujih jezikov.

Umeščenost ur tujega jezika v urnik

Če so šole na začetku spremljave še poročale o težavah z umeščanjem tujega jezika v urnik – predvsem zaradi mobilnosti učitelja, ki je poučeval na več šolah -, se je to sčasoma stabiliziralo, delno tudi na račun povečanega števila ustrezno izobraženega kadra. Učitelji so s svojim urnikom zadovoljni in se zavedajo, da tak urnik od njih zahteva več prilagajanja - tako časovnega kot lokacijskega, kar je za učitelja tujega jezika zagotovo tudi precej obremenjujoče. Prav tako to delo zahteva tudi več timskega sodelovanja, ki se kot težava pokaže predvsem v vertikalnem in horizontalnem sodelovanju med učitelji ter ustreznemu prenosu informacij z vidika medpredmetnosti in napredovanja učencev iz razreda v razred.

Organizacija prostora

Pouk tujega jezika večinoma poteka v matičnih učilnicah razredov, kar od učiteljev tujega jezika terja dodatno prostorsko in organizacijsko prilagajanje, saj ti prostori niso vedno urejeni v skladu s priporočili za omogočanje aktivnosti z več gibanja, skupinskega dela, dela po avtentičnih kotičkih, ki bi spodbujalo navezovanje na osmišljene jezikovne situacije (trgovina, zdravnik, restavracija itd.), dela z raznolikimi didaktičnimi pripomočki v podporo tujemu jeziku itd.

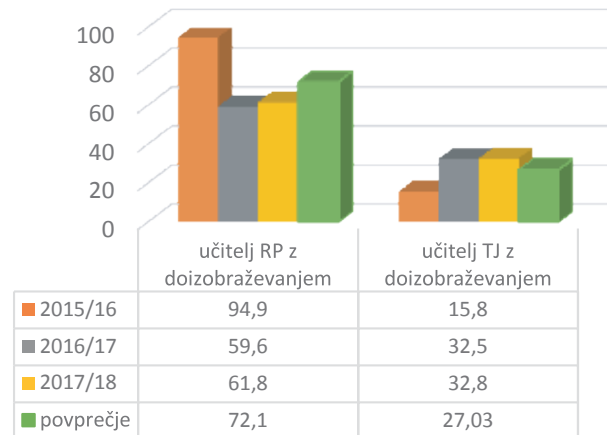
Didaktični vidiki: medpredmetno povezovanje

Rezultati anketnega vprašalnika za učitelje ne odražajo situacije, ki je bila zaznana na spremljavah pouka. Tako npr. učitelji izražajo visoko samooceno usposobljenosti za izvajanje medpredmetnih in medkulturnih povezav, ki pa jih na spremljavah pouka nismo zaznali v tolikšni meri, oz. se je pojavnost teh elementov od prvega do zadnjega opazovanja zmanjšala za več kot štirikrat.

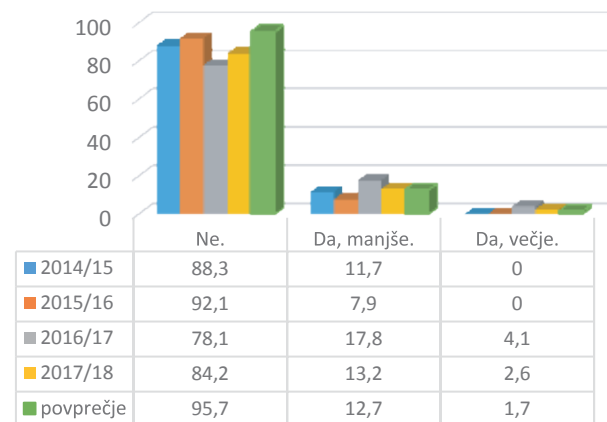
Temu trendu marsikje botruje tudi uporaba delovnih zvezkov (predvsem v tretjem razredu) ali pretirana

uporaba učnih listov, ki jih otroci lepijo v zvezke ali celo dobijo pripravljene kot zvezek v obliki dodatnega učnega gradiva.

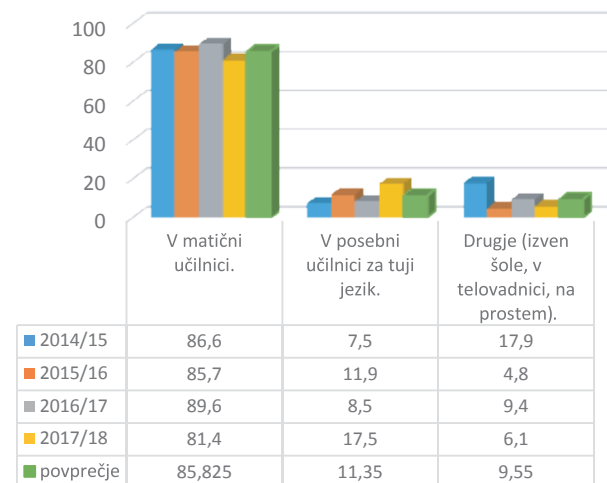
Graf 1: Usposobljenost učiteljev za poučevanje TJ v 1. VIO.

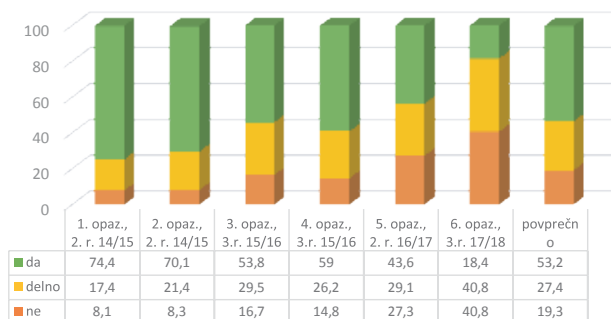
Graf 2: Organizacijske težave pri uvedbi in izvajanju tujega jezika v 2. in 3. razredu.

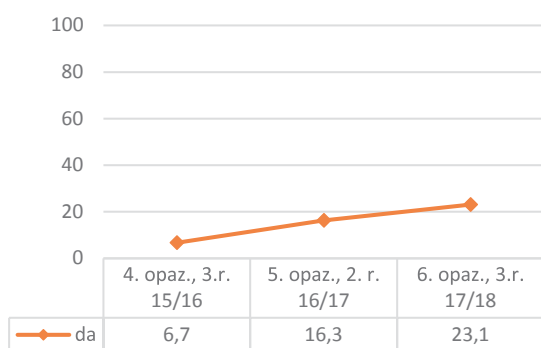
Graf 3: Prostor izvajanja pouka tujega jezika v 2. in 3. razredu.

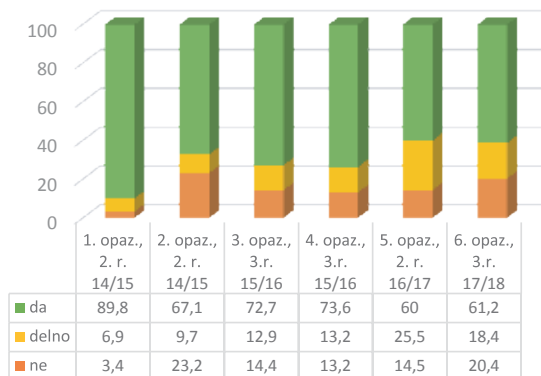
Graf 4: Medpredmetnost.

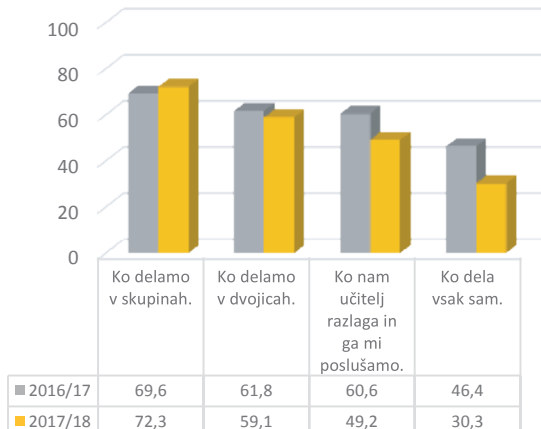
Graf 5: Uporaba delovnih zvezkov in učbenikov za učenje tujih jezikov.

Graf 6: Uporaba didaktičnih gradiv: risanke, slikanice, prstne lutke ...

Graf 7: Oblike dela, ki so učencem všeč.

Didaktični vidiki: učni pripomočki

Na spremljavah je bilo opaženih malo avtentičnih gradiv, lutk, igračk ter ostalih didaktično pestrih pripomočkov v podporo razvijanju tujejezikovne zmožnosti. Zagotovo pri tem igrajo veliko vlogo tudi selitve učiteljev tujega jezika iz razreda v razred in posledično je poseganje po IKT sredstvih bolj praktično: interaktivna tabla, power point, predvajanje pesmic z youtubea itd. Prav tukaj velja večjo pozornost posvetiti osmišljeni in dovolj kritični uporabi teh pripomočkov, saj marsikdaj njihova uporaba ni povezana s cilji pouka tujega jezika oziroma je njihova uporaba celo na škodo učencev, saj posnetek z youtubea ne more biti nadomestilo za živo učiteljevo besedo v tujem jeziku.

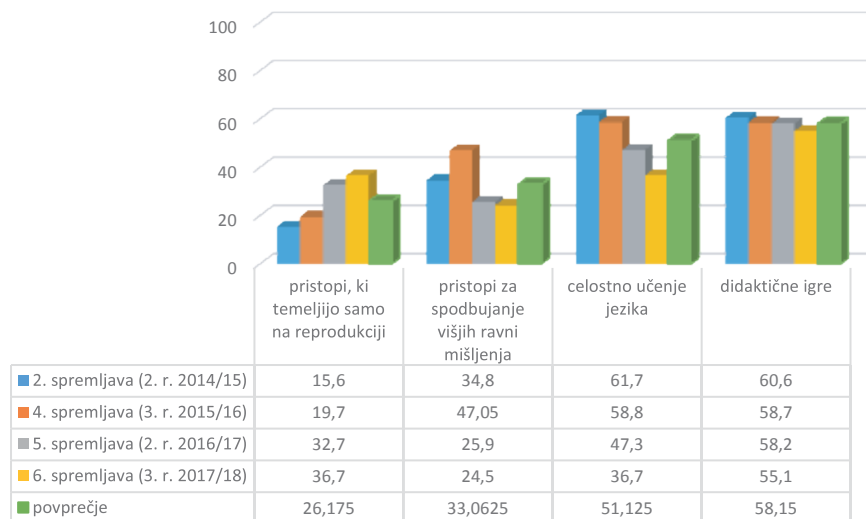
Didaktični vidiki: metode in oblike dela

Spremljave pouka so tudi pokazale, da učitelji večinoma uporabljajo frontalne oblike vodenja razreda (delo v krogu, učitelj kot frontalni usmerjevalec vseh aktivnosti - govornih, gibalnih ...), kar je na začetku usvajanja tujega jezika zagotovo smiselno in v večjem delu ure tudi pričakovano, saj morajo biti otroci deležni velikega jezikovnega vnosa s strani učitelja kot glavnega jezikovnega modela. Kljub temu pa so redki primeri, kjer je bilo opaženo sistematično izgrajevanje večšin dela v skupinah, kar je pri tujem jeziku še posebej zahtevno, saj otroci lahko hitro zapadejo v materinščino, ker jim navodila za delo v skupini niso dovolj jasna (npr. navodila so otrokom predstavljena brez demonstracije), ker so aktivnosti bodisi na prenizki ali previsoki taksonomski ravni (npr. igra spomin oz. Kim's game s karticami preprostega besedišča) ali pa gre za aktivnost, ki nima veliko povezave z doseganji ciljev v tujem jeziku (npr. človek ne jezi se ali snakes and ladders). Prav temu vidiku velja v prihodnosti nameniti še posebno pozornost, saj so učenci v anketnem vprašalniku izrazili največji interes prav za skupinsko obliko dela.

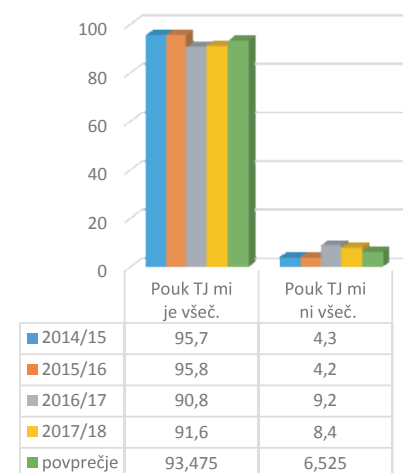
Na spremljavah je bil opažen upad pristopov za celostno učenje jezika ali pristopov, ki bi spodbujali višje ravni mišljenja. Na drugi strani pa so opazovanja pokazala porast pristopov, ki temeljijo zgolj na reproduktivnih dejavnostih, npr. poimenovanje ali ponavljanje besed in besednih zvez brez umeščenosti v nek kontekst. V tej starosti otrok že lahko razvija osmišljeno rabo jezika in tako spozna tuji jezik tudi v funkciji razmišljanja.

Kljub temu pa beležimo veliko odličnih primerov poučevanja, ki temeljijo na didaktični igri, gibalnih aktivnostih, konkretnem prikazovanju, petju, ritmiziranju, socialni interakciji in jezikovni kopeli v tujem jeziku. Prav tako smo na spremljavah zaznali precejšnjo povezanost učiteljev tujega jezika z učenci, pa čeprav so to večinoma gostujoči učitelji, ki se z otroki srečujejo samo dvakrat tedensko. Ti učitelji v

Graf 8: Načini dela.

Graf 9: Zadovoljstvo z učiteljevo izvedbo pouka.

razrede vnašajo spremembo in drugačne pristope, kar učenci opazijo in cenijo, kar so izrazili tudi v anketnem vprašalniku, kjer v vseh letih spremljave odnos do učiteljevega poučevanja tujega jezika kotira zelo visoko.

Razvijanje sporazumevalnih zmožnosti

Na začetku razvojne naloge je bilo ob spremljavah ugotovljeno, da je bil jezik razreda – torej jezik navodil, pojasnjevanja - slovenščina, kasneje pa se je ta delež zmanjševal na račun povečanja uporabe ciljnega tujega jezika, prav tako pa se je povečeval tudi odziv učencev v ciljnem tujem jeziku.

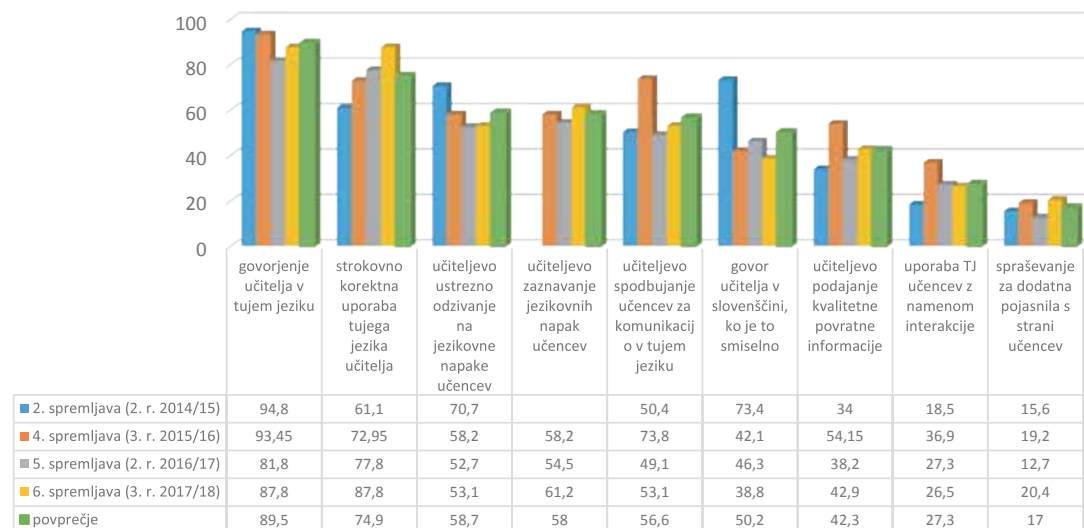
Na spremljavah pouka smo zaznali, da še vedno ni uzaveščeno sistematično izgrajevanje posamezne sporazumevalne zmožnosti, npr. poslušanje in

govorjenje preko vaj fonološkega ozaveščanja (izgovorjava, ritem, intonacija, prepoznavanje glasov itd.).

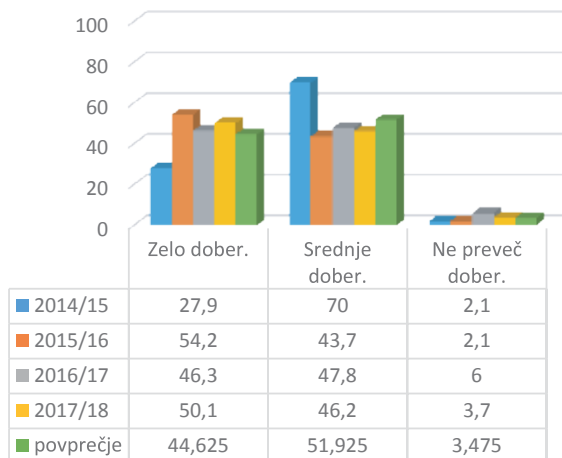
Prav tako v posameznih urah še vedno prevladuje govorjenje »v zboru«, kjer ni priložnosti, da bi učitelj lahko odkrival jezikovne napake posameznih učencev. Zagotovo na to tudi vpliva prezrt potencial interakcije v tujem jeziku pri skupinskem delu, za kar pa so potrebne dobre in sistematične priprave učitelja.

Treba je opozoriti še na pojav prezgodnjega pisanja oz. zapisovanja, ki ga marsikateri učitelj predstavlja že v 2. razred. V takih primerih gre predvsem za preslikavanje besed brez predhodnega fonološkega ozaveščanja. Ni odveč poudariti, da je tako zapisovanje pred tretjim razredom neskladno z učnim načrtom.

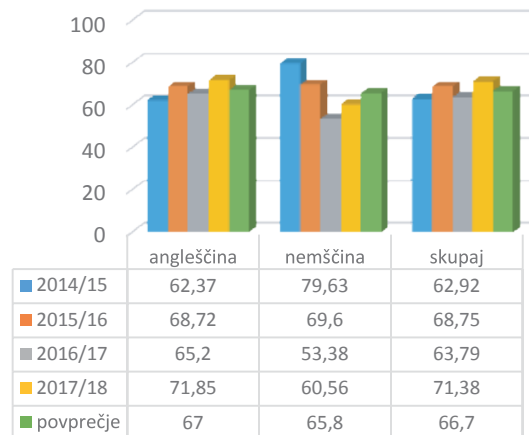
Graf 10: Elementi interakcije.

Graf 11: Učenčeva samoocena uspešnosti pri tujem jeziku.

Graf 12: Primerjava rezultatov obeh jezikovnih različic v vseh 4 letih spremljave glede na povprečno število točk v %.

Spremljanje napredka učencev

Prehod z opisnega na številčno ocenjevanje v tretjem razredu ni negativno vplival na motivacijo učencev, svojo uspešnost pri tujem jeziku so namreč tretješolci ocenili celo višje kot drugošolci, ki so bili še opisno ocenjeni.

Učitelji so v anketnem vprašalniku izrazili skrb, da niso dovolj usposobljeni za sprotno spremljanje in dokumentiranje napredka učencev – še posebej po elementih formativnega spremljanja. Nakazuje se trend izboljševanja tega stanja, saj se učitelji zavedajo pomembnosti sprotne povratne informacije, ki se podajo otroku.

Napredek otrok smo spremljali tudi s pomočjo testov oz. inštrumentarijev, s katerimi smo ugotavljali doseganje standardov znanja ob koncu 2. oziroma 3.

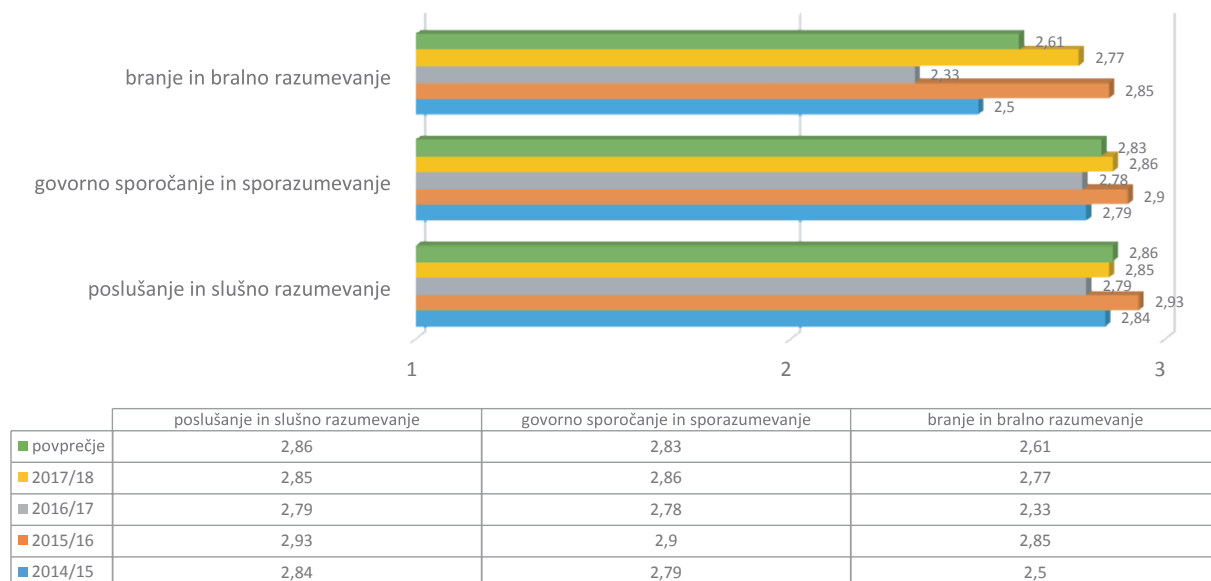
razreda. Ugotovljeno je bilo, da so bili učenci šol tako imenovanega tretjega kroga v povprečju celo nekoliko uspešnejši od učencev šol prvega kroga. Največ težav so povzročale kompleksnejše naloge (npr. besedilo, ki je zahtevalo razumevanje zanikanih povedi itd.).

Po mnenju učiteljev so najbolj uresničljivi standardi znanja s področja poslušanja in slušnega razumevanja, malenkost nižje standardi s področja govornega sporočanja in sporazumevanja, najmanj, a še zmeraj nad 2,6 po 3-stopenjski lestvici, pa standardi s področja branja in bralnega razumevanja.

Motivacija za tuji jezik

Posebna pozornost je bila namenjena tudi spremljavi motivacije za učenje tujih jezikov kot enemu izmed ključnih dejavnikov za uspešno učenje. V vseh štirih

Graf 13: Primerjava uresničljivosti posameznih standardov glede na jezikovne zmožnosti po mnenju učiteljev.

letih spremljave je bil trend o oceni motivacije učencev enak; najvišje so jo ocenjevali učitelji, nekoliko nižje starši, učenci pa so motiviranost izrazili v še nekoliko nižjem deležu.

Prav tako je bilo ugotovljeno, da drugošolce bolj kot tretješolce motivirajo dejavnosti, povezane z glasbo (petje, ples). Na spremljavah pouka smo opazili, da učitelji zelo pogosto posegajo po tako imenovani »uvodni motivaciji«, prezrejo pa učinek motivacijskih dejavnosti med samo učno uro, ki so lahko zelo učinkovito sredstvo za dvig pozornosti.

Na spremljavah je bilo tudi ugotovljeno, da učitelji redko izhajajo iz vsebin, ki so otrokom blizu, ki so za njih aktualne in ki bi bile bolj osmišljene. Vse prevečkrat je vodilo vsebinskih sklopov struktura učbenikov za tuje jezike, saj so organizirani po zelo predvidljivem zaporedju: barve, živali, oblačila, vreme, letni časi itd. Ugotavljamo, da se premalo upošteva specifična »živost« jezika, predvsem angleščine, ki vedno bolj postaja jezik

okolja, ter vključevanja aktualnih izrazov tudi v sam pouk (npr. poimenovanje aktualnih igrač, ki so blizu današnjemu otroku).

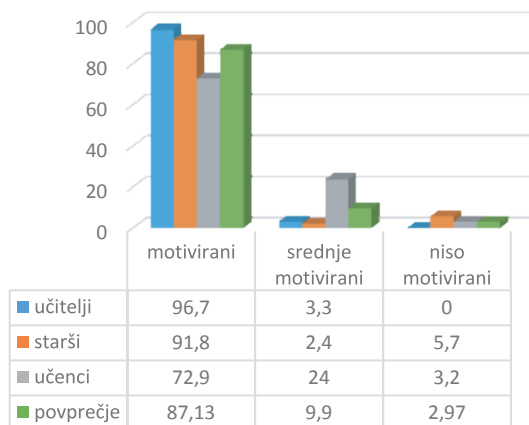
Delo s posebnimi skupinami otrok

Same spremljave pouka so pokazale nizko stopnjo diferenciacije in individualizacije ter vključevanje posebnih pristopov za delo z otroki s posebnimi potrebami in učnimi težavami. Spregledane so bile priložnosti za ustrezno vključevanje otrok, ki znajo več (npr. nadarjenih učencev ali učencev, katerih materinščina je angleščina oz. nemščina). Tudi spremljanje in dokumentiranje napredka učencev v povezavi s formativnim spremljanjem je po besedah učiteljev element, za katerega se še ne počutijo dovolj usposobljene.

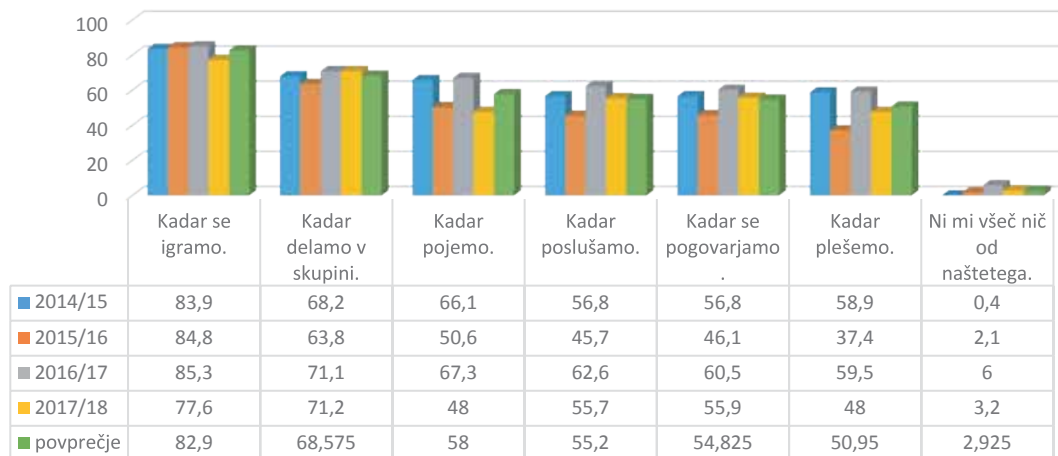
Učitelji so v štirih letih spremljave v anketne vprašalnike zapisovali, da se ne počutijo dovolj usposobljene za delo z učenci, ki so jih po pogostosti zapisov opredelili sledeče: »vsi tipi motenj«, »vedenjske motnje«, »učne težave«, »disleksija«, »avtizem«, »ADHD«, »težave slušnega spektra«, »motnje pozornosti«, »selektivni mutizem«, »Romi«, »migranti«, »Aspergerjev sindrom«, »Williamov sindrom«, »dolgotrajno bolni otroci«.

Ugotavljamo, da na mnogih šolah učitelji tujih jezikov tudi nimajo dovolj strokovne podpore s strani strokovnih služb na šoli, prav tako se v teh primerih premalo povezujejo z matičnimi učitelji, ki te težave otrok bolj poznajo.

Graf 14: Primerjava motivacije učencev kot jo vidijo učitelji, starši in učenci.

Graf 15: Najljubše dejavnosti pri pouku tujega jezika.

Delo s starši

Starši so zelo naklonjeni učenju tujih jezikov v šoli; tako začetku učenja tujega jezika v 1. razredu kot ideji, da bi se njihov otrok začel učiti drugi tuji jezik že v 4. razredu, kar so izrazili tudi v anketnem vprašalniku.

Šole mnogokrat spregledajo pomembnost sprotnega informiranja staršev o drugačni paradigmi poučevanja tujega jezika ali obveščanja o otrokovem napredku, zato marsikje starši od učiteljev zahtevajo več vpogleda v pouk ter želijo, da učitelji pripravljajo delovne liste, sezname besed itd., ki se jih potem učijo skupaj z otrokom doma.

Starši uspešnost otroka višje ocenijo šele, ko je ta številčno ocenjen, torej v tretjem razredu, kar lahko nakazuje, da so opisne ocene zapisane premalo konkretno in staršem razumljivo.

Sklep

Slovenska osnovna šola je z uvedbo prvega obveznega tujega jezika v 2. in 3. razred naredila pomemben korak k priporočilu o evropski jezikovni politiki Sveta Evrope iz 2001, ki se mu je zavezala tudi Slovenija, v predlogu, da bi vsak evropski državljani poleg maternega govoril še dva tuja jezika (M+2). Poučevalne prakse učiteljev tujega jezika, ki smo jih spremljali v času razvojne naloge Uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu OŠ, so ustrezne in bi jih bilo smiselno nadaljevati tudi po vertikali – tako z vidika nadgrajevanja znanja kot tudi didaktičnih pristopov. Nevralgične točke, ki so opisane v tem prispevku, so tudi nasploh težave šolskega prostora – predvsem na razredni stopnji. Pomembno je, da se učitelje ves čas ustrezno podpira na področjih, kjer v praksi nastajajo težave. Zagotovo na tem področju Zavod RS za šolstvo že vrsto let predstavlja ključnega izvajalca različnih izobraževanj, konferenc, kolegialnih hospitacij in drugih strokovnih srečanj prav za ciljno skupino učiteljev tujega jezika v 1. in 2. VIO.

Viri in literatura:

Pevec, K. (2015). Prvo vmesno poročilo uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica>.

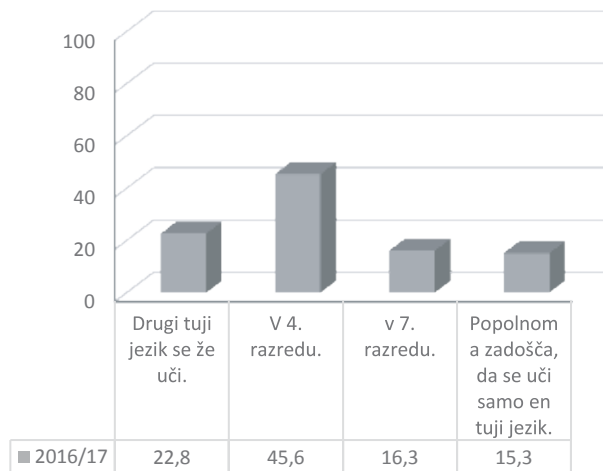
Rakovec, L. (2016). Drugo vmesno poročilo uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica>.

Rakovec, L. (2017). Tretje vmesno poročilo uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica>.

Rakovec, L. (2018). Četrto vmesno poročilo uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica>.

Rakovec, L. (2019). Končno poročilo uvajanja in spremljanja tujega jezika v 2. in 3. razredu osnovne šole. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/strokovne-resitve/digitalna-bralnica>.

Graf 16: Stališče staršev do primernosti začetka učenja drugega tujega jezika.

Graf 17: Ocena staršev o uspešnosti otroka pri tujem jeziku.

